

**УДК 159.9**

**Т.В. Кіндзерська, І.М. Періг, канд. психол. наук, доц.**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

## **ВПЛИВ СОЦІОМЕТРИЧНОГО СТАТУСУ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА**

**T.V. Kindzerska, I.M. Perig, Ph.D., Assoc. Prof.**

## **THE INFLUENCE OF SOCIOMETRIC STATUS ON TEENAGER'S PERSONALITY DEVELOPMENT**

У підлітковому віці відбуваються бурхливі зміни не лише у фізичному та фізіологічному планах, але і у особистісному, а саме мають місце розвиток самосвідомості, самооцінки, спонукальної сфери, виникає почуття дорослості, бажання самоутверджуватися.

Для підлітка провідною діяльністю є інтимно-особистісне спілкування з ровесниками, тому для них важливе значення має соціометричний статус, тобто місце, яке людина займає у групі, а також те, як до неї ставляться, як сприймають, оцінюють, якими якостями наділяють інші. Він залежить від багатьох чинників особистості і формує психологічний клімат в колективі.

Показник соціально-психологічних якостей особистості як складової комунікації у групі називають соціометричним статусом. Це те реальне місце, яке займає особистість у системі міжособистісних стосунків; це якість особистості як елемента соціометричної структури – займати певну просторову позицію (локус) в ній, тобто співвідноситися із іншими елементами. Така властивість розвинута в елементів групової структури нерівномірно.

Соціометрія використовується як метод дослідження, який дає можливість одержати кількісні характеристики групи: величину статусу кожної групи, наявність угруповань всередині групи, міру згуртованості або розв'язання, дані про напружені або конфліктні діади, тріади, мікро групи. Теоретичною базою дослідження є праці Е. Мейо, К. Левін, які почали вивчати такі групові феномени, як лідерство, управління, прийняття групового рішення, вплив первинної групи на особистість.

У розробку соціометричної методики зробили значний вклад вітчизняні дослідники (І.П.Волков, Я.Л. Коломенський, А.О. Реан, В.І. Паніотто та ін.) які досліджували соціометричний статус групи в залежності від віку, мотивації виборів та ін. [1].

У лабораторії Л.І. Божович було встановлено, що існують такі якості людини, які в будь-якому віці підвищують його положення в системі особистих взаємин. Були виявлені ці якості - приваблива зовнішність, дружелюбність, впевненість у собі та ін.

Ми припускаємо, що чим вищий соціометричний статус в колективі, тим вищий рівень особистісного розвитку.

Група ровесників відіграє провідну роль у процесі соціалізації підлітків. Учнівська група представляє можливість побудови нових відносин із самим собою та з іншими, допомагаючи зрозуміти себе, своє призначення, дозволяє випробувати почуття ризику і спробувати свої сили в ситуації змагання. Під впливом референтної групи однолітків складаються правила поведінки підлітків. У цьому віці велика увага приділяється стилю, особливостям поведінки, а також зовнішності.

Для підлітка важливо не просто спілкуватися з однолітками, бути разом з ними, а й, головне, займати серед них задовольняє його положення. Для деяких це прагнення може виражатися в бажанні зайняти в групі позицію лідера, для інших - бути визнаним,

улюбленим товаришем, для третіх - незаперечним авторитетом у якійсь справі, але в будь-якому випадку воно є провідним мотивом поведінки підростаючих дітей.

Труднощі, які виникають в житті підлітка у взаєминах з оточуючими, гальмують цей позитивний процес, зміщують пріоритети, деформують ціннісну шкалу підлітка. Наслідки такої стресової для підлітка ситуації, як ізоляція в середовищі однолітків, можуть впливати на життя людини багато років по тому.

Бажання домогтися визнання з боку однолітків, породжуючи у підлітка прагнення відповідати їх вимогам, чинить серйозний вплив на моральний розвиток школяра. Істотний вплив на поведінку починають надавати норми, стихійно складаються в групі однолітків. Група захищає підлітка, дає йому підтримку, одночасно вона пред'являє до нього надзвичайно жорсткі вимоги. Більше того, підлітки бувають не тільки байдужі, але й жорстокі по відношенню до тих, хто їм не подобається.

Підлітки досить сильно розрізняються за ступенем своєї «включеності» у групу. Одні основну увагу приділяють зовнішнім виглядом і одязі: бути одягненим, як всі, виглядати, як всі, для підлітка чи не більш важливо, ніж, умовно кажучи, думати і робити, як усі. Для інших - це захоплення, мода. Треті розчиняються у групі повністю, без неї їх ніби не існує.

З розвитком групового спілкування пов'язана одна з найбільш складних проблем підліткового віку - проблема знехтуванням, а в найбільш крайніх формах - випадки, коли підліток стає об'єктом знуцання, глузувань, фізичної агресії з боку групи однолітків.

Дослідження основних труднощів спілкування у старшокласників виявило, що найбільш часто порушення в міжособистісних відносинах викликані відсутністю у них комунікативних умінь. Крім того, особливе значення у встановленні ефективних взаємин з однокласниками мають певні індивідуально-психологічні особливості особистості підлітка, блокуючими успішне міжособистісне взаємодія.

Пристрасно бажаючи спілкування, підлітки часто бояться відкритися іншим через побоювання бути відкинутими, ховаються за формальними ролями, уникаючи справжньої близькості та взаємодії [2, с. 95]

Розлад взаємин з однолітками нерідко призводить до формування підвищеної тривожності, розвитку почуття непевності в собі, агресивності, пов'язаної з неадекватною і нестійкою самооцінкою, з труднощами в особистісному розвитку, заважає професійному самовизначенню, орієнтації в життєвих ситуаціях, а також - до різних форм емоційної та соціальної ізоляції.

Отже, з'ясувалося, що положення, яке людина займає в групі (тобто статус), дуже сильно впливає на її особистісні особливості і поведінку. Я.Л. Коломинський робить висновок про те, що часто популярність у групі старшокласників залежить від того, наскільки той або інший учасник групи відповідає її ціннісним орієнтаціям [1]. Часто об'єктом уваги дослідників стають лідер класу і аутсайдер. Зазвичай в дослідженнях вивчаються причини високого або низького положення учня в класі.

### **Література**

1. Коломинський Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах / Я.Л. Коломинський – М., Изд-во БГУ, 1976. – 146 с.
2. Петровський А.В. Социальная психология коллектива / А.В. Петровський, В.В. Шпалинский. – М.: Просвещение, 1978. – 176 с.